

IX. Lüürika ja epigramm kaasaegses antiigitõlkes

Lyric Poetry and Epigram in Contemporary Classical Translation

Lüürika on tänapäeva Eesti antiigitõlkes kõige tagasihoidlikumalt esindatud antiikkirjanduse osa. Uutes antiikkirjanduse antoloogiates on küll märgatavalt laienenud eestindatud antiikluuletajate hulk ja eesti lugejani on toodud ridamisi fragmentaarselt või anonüümselt säilinud luuletusi, kuid ühegi antiikluuletaja loomingust pole siiani ilmunud värsstõlgetena iseseisvat kogu.

Lyric poetry is the most modestly represented fields of classical literature in the contemporary Estonian classical translation. Although the circle of poets presented in Estonian new anthologies of classical literature has considerably increased and a number of poetry fragments or poems that have come down to us anonymously has been brought to the Estonian readers, yet we do not still have any independent collections of poetry of an individual classical author translated into verse.

Märkimisväärseim lüürika tõlkija oli **Mari Murdvee**. Tema sulest ilmus ajakirjas *Vikerkaar* (4/1999) üheksa Rooma luuletaja Q. Horatius Flaccuse oodi tõlget. Koos postuumselt *Rooma kirjanduse antoloogias* ja Tore Jansoniteoses *Roomlased ja roomlannad. Elust antiikajal* (2009) ilmunud kümne oodi tõlkega on M. Murdvee Eesti kõige produktiivsem Horatiuse tõlkija. Tõlkimisel ei jälginud M. Murdvee mitte üksnes silpe ega värsiridu, vaid võttis aluseks lausete kulgemise, mis mitmel puhul jätkub läbi mitme stroofi. Ta arvestas lisaks luuletuse visuaalsele kujule ka seda, et tõlked mõjuksid ka retsiteeritud kujul: põhifookus on rütmil. M. Murdvee pidas tähtsaks, et teos säilitaks ka tõlgitud kujul oma algupärase mõju ja mõtte. M. Murdvee luuletõlkimise põhimõtted on tihedalt seotud tema näitleja- ja lavastajategevusega. *Vanakreeka kirjanduse antoloogias* (2006) avaldatud *Homeroose hüümi Apollonile*, mis on viimaste kümnendite üks väheseid Eesti eepikatõlkeid, lavastas ta juba 2000. aastal Tartu Antiigiteatris.

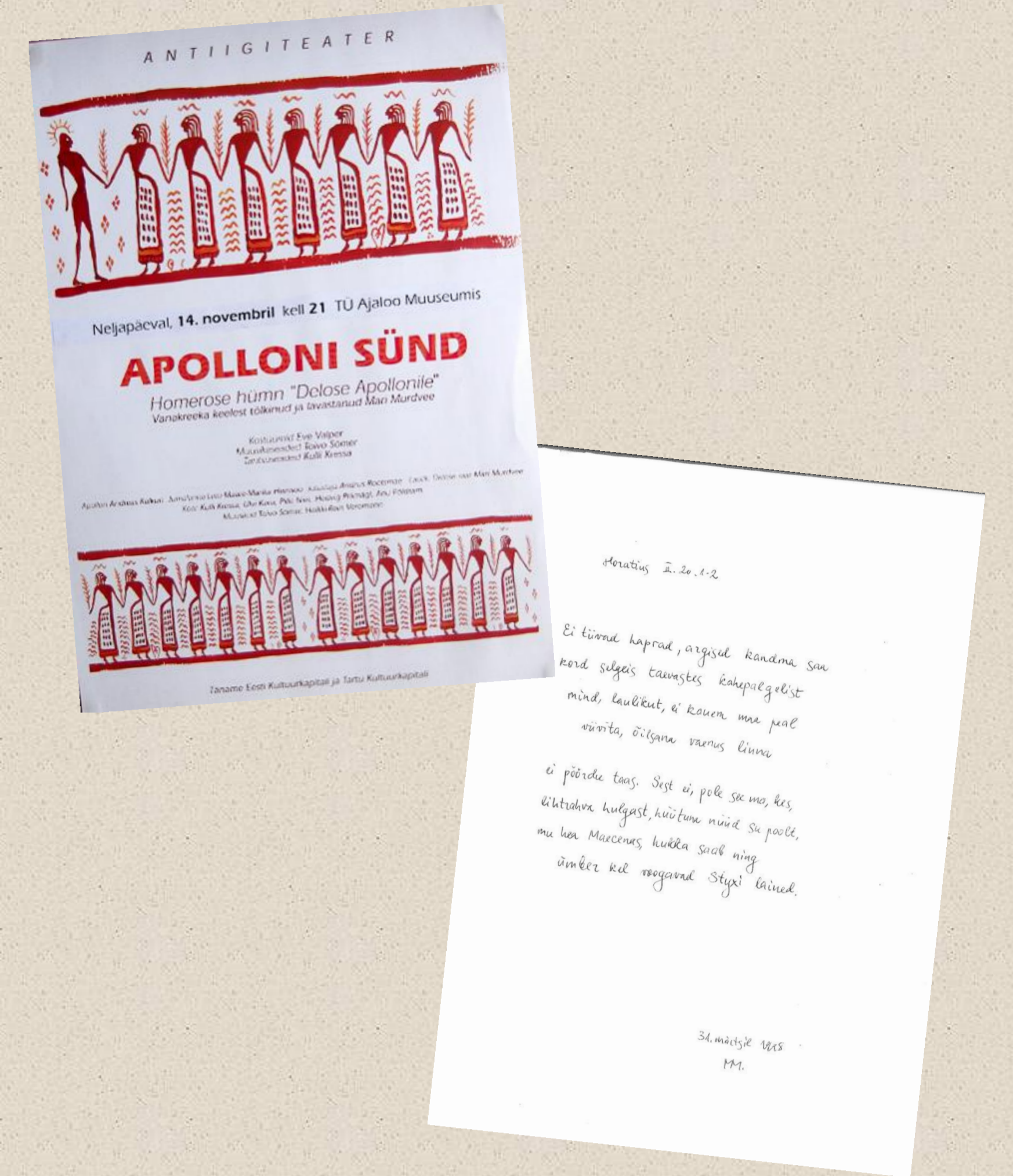
The most noteworthy translator of lyric poetry was **Mari Murdvee**. She translated nine odes by the Roman poet Horace that were published in *Vikerkaar* (4/1999). With the posthumously published ten poems in the *Anthology of Roman Literature (Rooma kirjanduse antoloogia)* and in Estonian translation of Tore Janson's *Romarrinnor och romare: Livet i antiken* (2009), Murdvee is the most productive translator of Horace in Estonia. Murdvee did not only follow the syllables and lines when translating but focussed on the progression of sentences that on many occasions continue through several stanzas. In addition to the visual shape of the poems she also considered important the poems' effect when recited: the main focus lay on the rhythm. It was vital for Murdvee that in translation the work would preserve its original impact and meaning. Murdvee's principles of poetry translation are closely connected to her practice as an actor and stage director. The *Homeric Hymn to Apollo*, published in the *Anthology of Ancient Greek Literature (Vanakreeka kirjanduse antoloogia)* (2006), one of the few translations of epic poetry in Estonia in the last decades, was staged by her in Tartu Classical Theatre already in 2000.

Viimasel kümnendil on **Kaspar Kolgi** initsiatiivil alanud valikuline Rooma hilisantiigi luule eestindamine. Varasemates antoloogiates on hilisantiiki tõlgitud väga vähe, 2009. a. *Rooma kirjanduse antoloogias* on aga esmakordselt laiem valik hilisantiikset luulet mitmes eri meetrumis. Kreeka lüürikast on tõlkijate huvi keskmes seevastu just kõige arhailisem, muusikalise saatega esitatud osa, Sappho fragmendid ja koorilüürika, mida on alates 1990ndate keskpaigast pühendunult eestindanud nii klassikalise filoloogi kui ka kontsertmeisteri haridusega **Janika Päll**.

In the last decade, on the initiative of **Kaspar Kolk** a selective translation of late classical Roman poetry has started. In the previous anthologies late-classical period has been very poorly represented in translations, but the *Anthology of Roman Literature* of 2009, features for the first time a broader selection of late-classical poetry in a variety of meters. On the other hand, from Greek lyric poetry the centre of interest of the translators lays in the part that is most archaic, performed with music, Sappho's fragments and choral lyric that has since 1990s been passionately translated by **Janika Päll**, who by education is both a classical philologist and pianist.

Kolmanda uue suunana kerkis esialgu üliõpilaste seminaritöodes, seejärel *Väikese Antiigiantoloogia* (1996), *Rooma kirjanduse antoloogia* (2009) ja Umberto Eco *Inetuse ajaloo* (2008) ilmumisega huvi antiikaja obstsöönse luule, Martialisepigrammide ning antiikse viljakusjumala Priapose auks kirjutatud obstsöönsete (st roppude) epigrammide vastu kogumikust *Priapose laulud*. Taustapõhjuse selleks pakkus nõukogude tsensuuri kadumine Eesti taasiseseisvumine järel: viimaks ometi oli võimalik avaldada tõlkeid ka antiikluule ropumast poolest. Obstsöönsete tõlkimine tõi lisaks avaldamisvõimaluse küsimusele kaasa teisegi raskuse: tihti ei leidu kaasaegsete keelte, sh eesti keele sõnavaras häid vasteid vulgaarsetele ladinakeelsetele väljenditele, mistõttu peavad tõlkijad mõtet edasi andma kaudsematel viisidel.

As a third new direction, first seen in students' seminar papers, then developed further by the publication of the *Small Classical Anthology (Väike Antiigiantoloogia)* (1996), *Anthology of Roman Literature* (2009) and Umberto Eco's *On Ugliness* (2008), an interest developed in the obscene classical poetry, Martial's epigrams and the obscene epigrams written in honour of an ancient fertility god Priapus, from the compilation *Priapea*. A general reason for such an interest was the disappearance of Soviet censorship after the restoration of Estonia's independence: at last it was possible to publish translations pertaining to the more profane side of classical poetry. In addition to the difficulties in publishing the obscenities, the translation of such poetry brought along another issue: contemporary languages, Estonian included, do not often have good equivalents to match the vulgarity of the Latin expressions, which is why the translators have to use more indirect ways to convey the meaning.

Vasakul: Tartu Antiigiteatri antiiklüürika-ainelise lavastuse *Apolloni sünn* plakat (2000).
Paremal: Mari Murdvee esimene, käsikirjaline variant Horatiuse oodi 2,20 tõlkest.
Fotod: erakogu

Left: The poster of the play *The Birth of Apollo*, staged in 2000 at Tartu Classical Theatre.
Right: The first, handwritten version of Mari Murdvee's translation of Horace's ode 2,20.
Photos: private collection

Antiik on surnud, elagu antiik!

Martialis: obstsöönsetest filosoofiანი
Martialis obstsöönsete ümber ütlekuseks nii eesti kui muu maailma tõlkijajärges tuntumaks klassikalise filoloogina (LOEB) ilmub veel 20. sajandilgi Martialis väljaanne, kus poolsada epi-

grammi jääb lihtsalt tõlkimata, kuna tegijad ei suuda kompleksidest üle saada. On ka teine osa tõlkijast, kes asja ette võtavad, ent pehmedades, leevendades, ümber öeldes. Tõde on aga see, et Martialis oli obstsöönne ja ropp ning nii peaks teda ka tõlkima. Kui ei juleta, siis jäetagu asi parem katki. **Ivo Volt** on see, kes julgeb. Ettevõtmine on seda esileküündivam, et taoline sõnavara minu teada sugugi noore tõlkija pärisosa pole.

Katkendeid K. Kiisleri retsensioonist *Antiik on surnud, elagu antiik!* (Postimees, 7.11.1996).
Foto: Tartu Ülikooli Raamatukogu

Excerpts from K. Kiisler's review *Antiquity is dead, long live antiquity*, published in Postimees (7.11.1996).
Photo: University of Tartu Library